

ØKONOMI- OG ERHVERVSMINISTERIET

Økonomisk Analyse

Produktivitet over et konjunkturforløb

NR. 5
30. juni 2011

Produktivitetsudviklingen over et konjunkturforløb

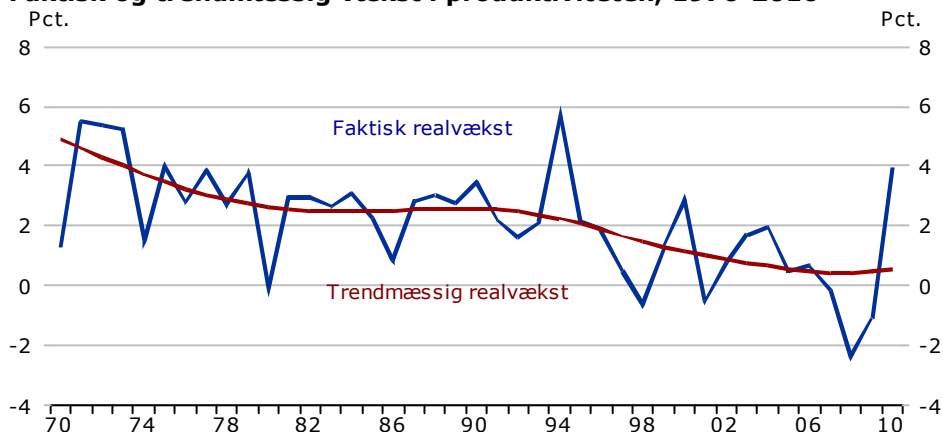
Der har været en kraftig konjunkturmæssig stigning i produktivitetsvæksten i 2010. Det er det største udsving siden 1994 og sker efter nogle år med betydelige fald i produktivitetsvæksten. Den kraftige vækst i produktiviteten skyldes, at beskæftigelsen er fortsat med at falde efter, at produktionen igen er begyndt at stige. Det er et midlertidigt fænomen, og set over en længere periode har væksten i produktiviteten været faldende. Der sker ofte store udsving i produktivitetsvæksten, når konjunkturerne vender. Det gælder også internationalt. Den genopretning af produktiviteten, som Danmark midlertidig har oplevet, ses således også i en række andre lande. Danmark har dermed fortsat et stort produktivitetsefterslæb som følge af den relativt svage danske produktivitetsvækst gennem de sidste 15 år.

Konjunkturmæssig stigning i dansk produktivitet

Væksten i produktiviteten svinger betydeligt fra år til år. Danmark oplever aktuelt den kraftigste stigning i produktivitetsvæksten i nyere tid. Det sker efter nogle år, hvor væksten i produktiviteten er faldet ganske meget, jf. figur 1. Fremgangen er dog fortrinsvis et konjunkturtelt fænomen. Den trendmæssige vækst - det vil sige væksten korrigeret for de kortsigtede udsving i produktiviteten, som skyldes konjunkturerne - har således været faldende over en længere periode.

Figur 1

Faktisk og trendmæssig vækst i produktiviteten, 1970-2010

Anm.: Den trendmæssige realvækst i produktiviteten (målt som vækst i BVT per arbejdstime) er beregnet ved at udskille de kortsigtede udsving i produktivitetens niveauet ved at anvende et hp-filter på det faktiske produktivitetens niveau. Derefter er den faktiske og trendmæssige vækst i produktiviteten fundet ved at beregne år-til-år væksten i produktivitetens niveauet. Produktivitetens niveauet er i beregningen fremskrevet til 2012 på baggrund af produktivitetsskøn fra Økonomisk Redegørelse, maj 2011.

Kilde: Danmarks Statistik, Økonomisk Redegørelse, maj 2011, og egne beregninger.

Store konjunkturudsving

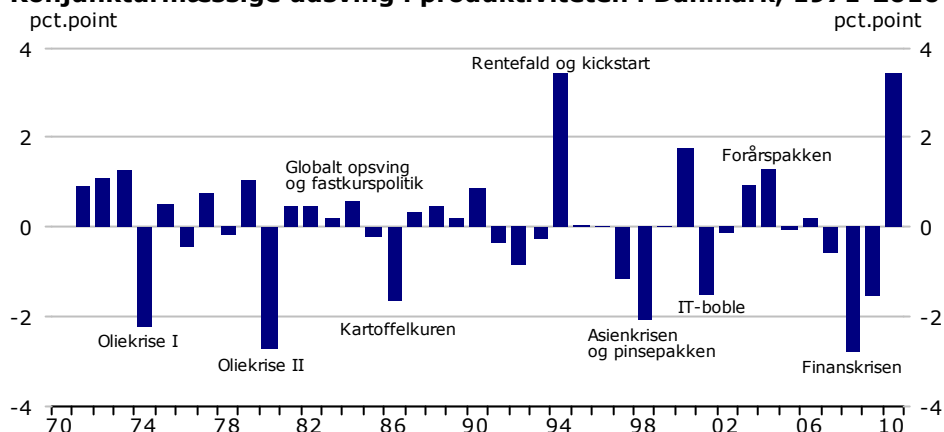
Forskellen mellem den faktiske og den trendmæssige vækst i produktiviteten afspejler blandt andet konjunkturbetingede udsving i produktivitetsvæksten. Disse kan være ganske betydelige, særligt i forbindelse med vendinger i konjunkturerne, jf. figur 2.

Under finanskrisen sås fx et konjunkturbetinget tilbageslag i produktiviteten, hvor den faktiske produktivitetsvækst faldt under den trendmæssige vækst. Der var allerede op mod konjunkturvendingen i 2008 en meget svag udvikling i produktiviteten, hvilket blandt andet hang sammen med, at den kraftige fremgang i beskæftigelsen under højkonjunkturen ikke blev fulgt af en tilsvarende udbygning af produktionskapitalen. Efterfølgende faldt produktionen hurtigere end beskæftigelsen, hvilket svækkede produktivitetsvæksten yderligere. Der har også været kraftige fald i produktivitetsvæksten i forbindelse med tidligere tilbageslag i økonomien. Det gælder fx i forbindelse med de to oliekriser i 1970'erne.

Midlertidig genopretning

Omvendt er produktivitetsvæksten vokset kraftigt i 2010 efter finanskrisen, ligesom den også gjorde det i 1994 efter den langvarige lavkonjunktur. Det er et konjunkturelt fænomen og hænger sammen med, at beskæftigelsen er fortsat med at falde og senest er stabiliseret efter, at produktionen igen er begyndt at stige.

Figur 2
Konjunkturmæssige udsving i produktiviteten i Danmark, 1971-2010

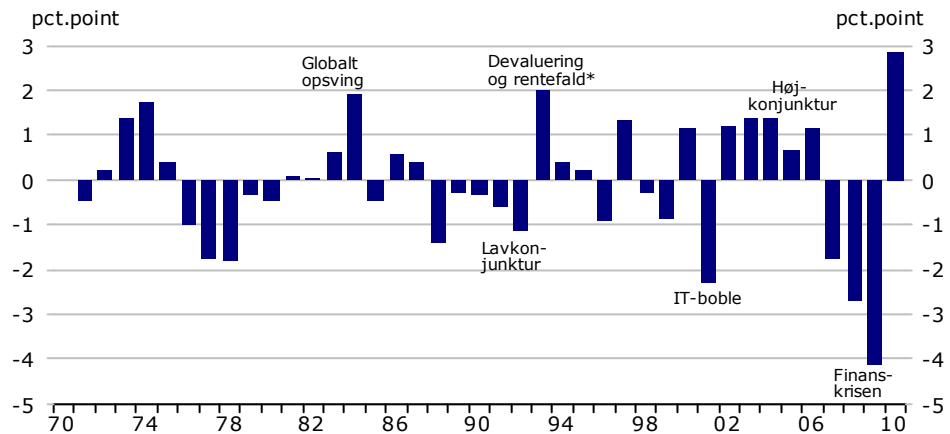
Anm.: Søjlerne viser afvigelsen mellem den faktiske og den trendmæssige udvikling i produktiviteten. Et negativt tal er udtryk for, at produktivitetsvæksten ligger under den trendmæssige vækst. Se også anmærkning til figur 1.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Lignende udvikling i Sverige

Der er også store konjunkturmæssige udsving i produktiviteten internationalt. Sverige har fx haft betydelige konjunkturmæssige udsving i produktiviteten gennem de seneste 40 år, jf. figur 3. I forbindelse med højkonjunkturen, der toppede i slutningen af 2007, oplevede Sverige fx pæne produktivetsstigninger i starten af opsvinget, hvorimod produktivitetsvæksten faldt mod slutningen af højkonjunkturen i 2007. Under finanskrisen faldt produktivitetsvæksten yderligere. Der er således ligheder mellem udviklingen i Sverige og Danmark. Det gælder bl.a. i forbindelse med finanskrisen og IT-boblen i 2001, hvor produktivitetsvæksten faldt kraftigt i begge lande. Der ses dog også tydelige forskelle over perioden. Oliekriserne i henholdsvis 1973-74 og 1978-80 har fx ikke haft det samme konjunkturmæssige gennemslag i Sverige, som det var tilfældet i Danmark.

Figur 3
Konjunkturmæssige udsving i produktiviteten i Sverige, 1971-2010

Anm.: 2010 er baseret på skøn. Produktiviteten måles som BVT per arbejdstime. Trenden er beregnet for perioden 1971-2012, hvor 2010-2012 er baseret på OECD's skøn for produktivitetsvæksten i Economic Outlook, der dog måles som BNP per beskæftiget og derved afviger fra nærværende metode. Den faktiske produktivitetsvækst i 2010 afspejler ligeledes OECD's skøn. 2010-tallet er derfor behæftet med betydelig usikkerhed. Det vurderes dog, at produktivitetsvæksten opgjort som BVT per arbejdstime også er steget i 2010. Se endvidere anmærkning til figur 1 og 2. *Sverige devaluerede kronen i slutningen af 1992.

Kilde: OECD og egne beregninger.

Konjunkturmæssige udsving i produktiviteten internationalt

Den generelt positive sammenhæng mellem udviklingen i produktiviteten og konjunkturerne er et internationalt fænomen. Det er dog stor forskel på, hvor kraftigt produktiviteten reagerer på udsving i konjunkturerne i de enkelte lande. I Japan, Tyskland og Italien er udviklingen i produktiviteten relativt følsom over for konjunkturerne, jf. figur 4. I USA og Frankrig ses derimod en mindre følsomhed, mens produktivitetsvæksten i Spanien og Storbritannien endda har reageret negativt på konjunkturudsvingene. Danmark ligger nogenlunde i midterfeltet blandt de analyserede lande.

Variierende konjunkturfølsomhed

Forklaring på procyklisk produktivitet

Der er forskellige årsager til, at landenes produktivitetsvækst rammes forskelligt af konjunkturerne. Den generelle positive sammenhæng mellem udviklingen i produktiviteten og konjunkturerne afspejler, at produktiviteten er procyklisk. Det skyldes blandt andet træghed i tilpasningen af arbejdskraft. Da det er forbundet med omkostninger for virksomhederne at ansætte og afskedige medarbejdere, vil ændringer i efterspørgselsforhold først afføde effekter på beskæftigelsen med en vis forsinkelse. En virksomhed vil derfor vente og se, om ændringen er mere vedvarende, før den påfører sig selv tilpasningsomkostninger. Det indebærer, at udnyttelsen af arbejdskraft er forskellig over et konjunkturforløb.

Lande med fleksible arbejdsmarkeder, hvor det er relativt let at ansætte og afskedige medarbejdere, vil alt andet lige have lettere ved at tilpasse mængden af arbejdskraft til efterspørgslen, når konjunkturerne vender. Institutionelle forhold på arbejdsmarkedet såsom regler om ansættelsesforhold og jobbeskyttelse, brug af kort- og langtidskontrakter og nedsat arbejdstid kan dermed være med til at

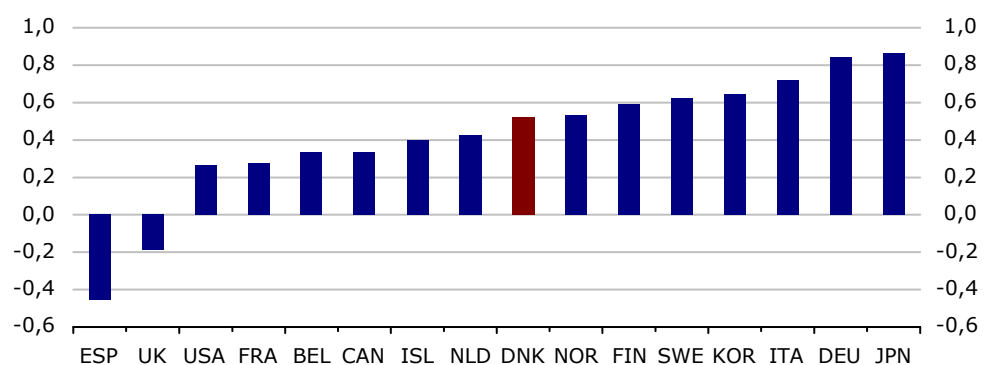
forklare den varierende konjunkturfølsomhed mellem lande. En række andre forhold spiller dog også ind, og derfor ses ikke en entydig sammenhæng mellem graden af fleksibilitet og konjunkturfølsomhed.

Den procykliske produktivitet hænger således også sammen med, at der er stor-driftsfordele og eksternaliteter ved et højere aktivitetsniveau, blandt andet fordi produktionskapaciteten og arbejdskraften udnyttes mere effektivt, jf. også Økonomi- og Erhvervsministeriet (2009).¹ I perioder med stigende efterspørgsel og øget produktion vil det indebære, at produktiviteten øges. Endvidere sker tekniske fremskridt oftest i opgangstider, og en større innovation øger produktiviteten. Endelig skyldes det også, at afkastet af arbejdskraft varierer mellem brancher. Da nogle brancher er mere konjunkturfølsomme end andre, vil tilgangen og afgangen af arbejdskraft i de enkelte brancher være forskellig over et konjunkturforløb, og det kan påvirke den samlede produktivitetsudvikling.

Der er dermed en række forklaringer på den procykliske produktivitet, og disse kan være med til at belyse, hvorfor produktivitetsvæksten reagerer kraftigere på konjunkturerne i nogle lande end i andre. Bart Van Ark (2011)² har også peget på, at den måde, man i de enkelte lande har håndteret krisen på, har haft betydning for produktivitetsudviklingen. I Tyskland har man fx benyttet sig af kortvarige arbejdsordninger og andre instrumenter for at reducere risikoen for store fyringsrunder, og det samlede antal arbejdstimer er derfor kun faldet moderat. Det har ført til et fald i produktivitetsvæksten fra 2007 til 2009. Det omvendte er tilfældet i Spanien, hvor man har gennemført massive fyringer. Det har medført et stort fald i antallet af arbejdstimer og forbedringer i produktiviteten.

Figur 4

Sammenhæng mellem produktivitet og BVT i udvalgte lande, 1981-2009

Anm.: Korrelationskoefficienter mellem vækst i timeproduktivitet (målt som BVT per arbejdstime) og vækst i BVT i perioden 1981-2009.

Kilde: OECD's STAN-database for strukturel analyse samt egne beregninger.

¹ Økonomi- og Erhvervsministeriet (november 2009): Økonomisk Tema nr. 8: *Den danske produktivitetsudvikling*.

² Bart Van Ark (april 2011): *Up The Hill and Down Again: A History of Europe's Productivity Gap Relative to the United States, 1950-2010*.

Midlertidig relativ genopretning

Genopretning af dansk produktivitet i et internationalt perspektiv

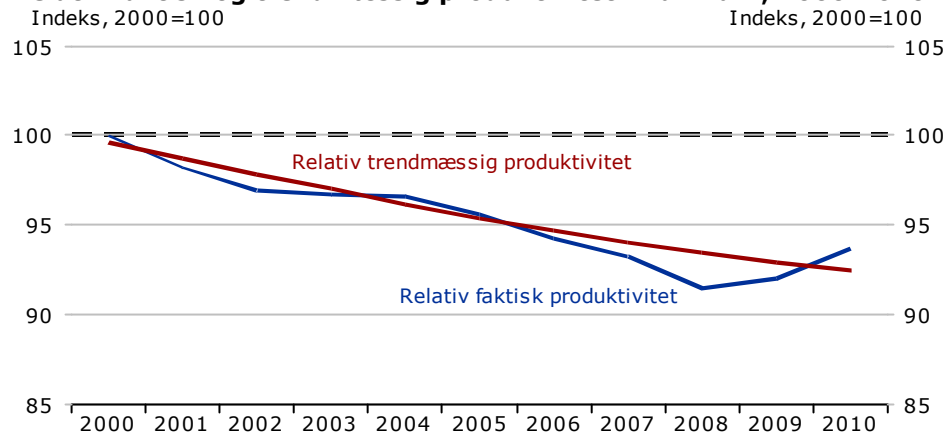
Den styrkelse af produktiviteten, der er sket i Danmark siden midten af 2009, ses også i en række andre lande. Det er dog tegn på, at genopretningen i produktiviteten efter krisen har været stærkere i Danmark end i flere andre lande, jf. figur 5. Dette skal dog ses på baggrund af en noget svagere dansk produktivitetsudvikling i årene forud for den finansielle krise.

Men fortsat stort efterslæb

Den relative genopretning af produktiviteten bidrager midlertidigt til at forbedre den danske lønkonkurrenceevne, idet der skabes mere værdi pr. arbejdstime i Danmark, hvilket reducerer enhedslønomkostningerne. Danmark har imidlertid over en lang årrække akkumuleret et betydeligt tab af konkurrenceevne som følge af den relativt svage danske produktivitetsvækst. Det er afgørende, at den strukturelle produktivitetsvækst i Danmark bliver løftet, både af hensyn til konkurrenceevnen og det generelle danske velstandsniveau.

Figur 5

Relativ faktisk og trendmæssig produktivitet i Danmark, 2000-2010

Anm.: Relativ produktivitet i forhold til handelsvægtet udland. Indekseret på produktivetsniveau, målt som BVT per arbejdstime. Udlandet omfatter Danmarks vigtigste samhandelslande og dækker 70-80 pct. af den danske samhandel med udlandet over perioden 1989-2010. Følgende lande indgår: Tyskland, Sverige, Storbritannien, USA, Norge, Holland, Japan, Italien, Frankrig, Finland, Belgien, Spanien, Portugal og Korea. Landene er vægtet i forhold til et gennemsnit af deres eksport- og importvægte. Se endvidere anmærkning til figur 1 og 3 for beregning af trendmæssig produktivitet. Den faktiske internationale produktivitet i 2010 er beregnet ud fra OECD's produktivitetsskøn, der dog måles som BNP per beskæftiget og derved afviger fra nærværende metode. 2010-tallet er derfor behæftet med usikkerhed.

Kilde: OECD og egne beregninger.